

Vriendschap in harnas

Omslagfoto: A.Y.C. van Limbeek - 'Toegang tot het Woud zonder Genade'.

Vriendschap in harnas

Blijken van affectie in *Lanceloet*

Bachelorscriptie

Middel nederlandse letterkunde

Student: G.J. (Willem) van Limbeek

Studentnummer: 3404145

Begeleider: dr. A.A.M. Besamusca

Inhoud

Inleiding.....	5
Emotie	7
Affectie	8
Het uiten en de uitingsvormen van affectie	9
Uitingen van affectie in <i>Lanceloet</i>	13
Giften.....	13
Hulp verlenen	14
Gastvrijheid	15
Op queeste gaan	17
In onmacht vallen en huilen.....	18
Omhelzen, kussen en huilen	20
Opspringen	21
Knielen.....	22
Smeken	23
Uitingen van affectie door middel van ‘telling’	24
Momenten van de blijken van affectie	26
Op het moment waarop behoefte bestaat	26
Bij het zien, weerzien of afscheid van vrienden.....	26
Bij (ver)missen van een dierbare.....	27

Bij jobstijding over een dierbare	28
Bij het vragen om vergeving aan een vriend.....	28
Op momenten van dankbaarheid	28
Verhaaltechnische functies	29
Besluit.....	30
Index van uitingen van affectie in <i>Lanceloet</i>	32
Samenvatting.....	33
Literatuurlijst	34
Dankwoord	36

Inleiding

“Cette amitié n’est pas dénuée d’une certaine ambiguïté, dans la mesure où un chevalier aime un autre chevalier avec une ardeur réservée d’ordinaire à la seule passion amoureuse”¹.

Deze opmerking van de Franse mediëvist Jean Frappier vloeit voort uit de wijze waarop de vriendschap tussen Galehaut en Lancelot wordt geuit in de *Lancelot en Prose*². Frappier meent zelfs dat deze vriendschap van de zijde van Galehaut de verafgoding benadert³. Over deze ‘innige vriendschap’ van Galioot voor Lantsloot vraagt Frits van Oostrom zich af hoe de Middelnederlandse bewerker van de *Lantsloot vander Haghedochte* te werk is gegaan in de vele passages waarin Galioots heftige gemoedsaandoeningen tot uitdrukking komen. Volgens Van Oostrom moet Galioot het deze bewerker erg moeilijk hebben gemaakt, gegeven diens voorkeur voor hoofse zelfbeheersing⁴. Te controleren valt dat niet, omdat de delen van *Lantsloot vander Haghedochte*, waar sprake is van heftige gemoedsaandoeningen van Galioot in relatie tot zijn vriendschap tot Lantsloot, verloren zijn gegaan. Maar zijn die heftige gemoedsaandoeningen wel zo bijzonder? Zijn alleen de emotionele reacties van Galioot ten opzichte van Lantsloot zo heftig of uiten andere ridders zich op een zelfde manier als een goede vriend iets overkomt? Hoe brachten de Middelnederlandse dichters uit de Lancelottraditie wederzijdse affectie tussen ridders onderling tot uitdrukking?

De relatie tussen twee ridders is de aanleiding voor bovenstaande reacties van Frappier en Van Oostrom. Zoals eerder vermeld kunnen de antwoorden op de gestelde vragen helaas niet worden onderzocht in de *Lantsloot vander Haghedochte*. Deze zullen daarom worden gezocht in een verwante en aanzienlijk minder gefragmenteerd overgeleverde tekst, te weten *Lanceloet*, bewaard gebleven in de *Lancelotcompilatie*. Om het onderzoek verder af te bakenen, zal dit worden gericht op de verzen 1 tot en met 5530 uit de editie *Lanceloet* van

¹ Frappier 1973: p. 192

² Frappier 1973: p. 181-208

³ Frappier 1973: p. 194

⁴ Van Oostrom 1981: p. 153-154

Bart Besamusca en Ada Postma⁵, het deel dat overeenkomt met de 'Préparation à la Queste' tot aan het begin van de 'Agravain'. Hierin eist een oude vrouw dat Lanceloet met haar meegaat vanwege een oude belofte⁶. Om die belofte in te lossen reist Lanceloet met haar mee. Als zij een ridder ontmoeten, eist deze Lanceloets wapenrusting op, eveneens vanwege een eerdere belofte⁷. De oude vrouw neemt Lanceloet vervolgens mee naar Strangore, terwijl de ridder in de wapenrusting van Lanceloet koningin Guenevre tegenkomt. Hij heeft het afgeslagen hoofd van een andere ridder aan zijn zadelboog hangen, maar de koningin denkt dat dit het hoofd van Lanceloet is. Nadat zij dit verhaal aan het hof verteld heeft, gaan een tiental ridders op zoek naar Lanceloet, om duidelijkheid te krijgen over zijn lot. Tot aan het begin van de 'Agravain' worden hierna de avonturen van enkele van die ridders beschreven.

In de genoemde verzen zal worden onderzocht welke blijken van affectie tussen ridders onderling worden beschreven. Daarbij zal dan tevens duidelijk worden op welke momenten deze blijken worden betoond. Ten slotte zal worden onderzocht wat de verhaaltechnische functie van deze blijken is. De wijze waarop de blijken van affectie worden betoond, in combinatie met de momenten waarop deze plaatsvinden, geven mogelijk meer duidelijkheid over het wel of niet afwijken van de reacties van Galioot ten opzichte van Lantsloot.

Voor tot onderzoek naar de blijken van affectie kan worden overgegaan, zal moeten worden verklaard wat emoties zijn, wat naar de huidige maatstaven onder de emotie "affectie" wordt verstaan en hoe affectie zichtbaar kan worden.

⁵ Besamusca en Postma 1997 p. 139-424

⁶ Lanceloet heeft de oude vrouw eerder in het verhaal ontmoet bij de achtervolging van een rode ridder. Tijdens die zoektocht heeft zij hem de weg gewezen, op voorwaarde dat hij haar zou volgen wanneer zij dat van hem zou verlangen. Besamusca en Postma 1997: p. 150-51

⁷ Deze ridder blijkt later Griffioen vanden Quaden Passe te heten. Deze heeft, toen Lanceloet ongewapend en te voet de rode ridder achtervolgde, die de broer van Lanceloets gastheer had ontvoerd, zijn paard en wapens aan hem uitgeleend, op voorwaarde dat Lanceloet voor Griffioen hetzelfde zou doen als hij hem hierom zou vragen. Besamusca en Postma 1997: p. 210

Emotie

Volgens de vooraanstaande psycholoog Nico Frijda is het voor het beschrijven van emoties bijna onvermijdelijk zogenaamde emotiewoorden te gebruiken. Dit zijn woorden zoals vrees, woede, verdriet, liefde en haat⁸. Dergelijke woorden beschrijven een emotie meer specifiek. Volgens Frijda kunnen emoties op drie manieren aanleiding geven tot het gebruik van zogenaamde emotiewoorden: door verschijnselen van gedrag, fysiologische manifestaties en door subjectieve beleving⁹.

Gedragsverschijnselen

Bij een emotionele gedragsuiting lijkt de doelmatige interactie met de omgeving tot stilstand te komen en te worden vervangen door gedrag dat als het ware geconcentreerd is op de persoon zelf, zoals bij een huil- of lachbui, een uitbarsting van woede of een angstaanval¹⁰.

Fysiologische manifestaties

Ook kan iemand volgens Frijda om onverklaarbare redenen fysiologisch worden beroerd. Zo kan iemand gaan 'zweeten of trillen zonder dat er sprake is van hitte, kou of lichamelijke inspanning, gaan blozen, hartkloppingen krijgen, vlinders in de maag voelen of een slap gevoel in de benen hebben. Aan dergelijke veranderingen ligt een psychologische oorzaak ten grondslag: een onverwachte of psychologisch belangrijke gebeurtenis'. Ook dit soort verschijnselen schaaft Frijda onder het begrip emotie¹¹.

⁸ Frijda 2005: p. 13 en 116

⁹ Frijda 2005: p 13

¹⁰ Frijda 2005: 13

¹¹ Frijda 2005: p. 14

Subjectieve beleving

Ten slotte kan er volgens Frijda sprake zijn van het gebruik van emotiewoorden bij een subjectieve beleving. Daarvan is sprake als mensen dingen zeggen als: 'ik ben bedroefd' of 'ik ben blij'¹².

Op grond van bovengenoemde verschijnselen, manifestaties en belevingen van emoties komt Frijda tot de volgende werkdefinitie van *emotionele verschijnselen*: 'niet-instrumentele gedragingen en niet-instrumentele gedragskenmerken, fysiologische veranderingen en evaluatieve, subjectgebonden belevingen, veroorzaakt door externe of mentale gebeurtenissen, en met name door de betekenis van dergelijke gebeurtenissen. Er is sprake van een emotie wanneer een van deze drie soorten verschijnselen zich voordoet, dan wel de innerlijke determinant van deze verschijnselen'¹³.

Frijda is op het gebied van emoties gezaghebbend gebleken. Om deze reden zal zijn werkdefinitie als uitgangspunt voor dit onderzoek fungeren, op die punten waar het onderzoek emoties en affectie raakt.

Affectie

Iemand die affectie voor een ander heeft, is in een bepaalde mate emotioneel aangetrokken tot die ander. Bij een affectief gevoel is er sprake van een bepaalde mate van sympathie; men is iemand goed gezind, draagt een ander goede gevoelens toe of heeft een bepaalde mate van liefde voor de ander. De Amerikaanse communicatiedeskundigen Kory Floyd en Mark T. Morman beschrijven affectie als volgt: 'Affection represents an internal psychological state of positive, often intimate regard for another'¹⁴. Zulke positieve gevoelens voor een ander komen voort uit omstandigheden die belangrijk zijn voor degene die ze ervaart. Frijda meent dat 'emoties worden opgewekt door relevante gebeurtenissen. Er is sprake van een relevante gebeurtenis wanneer deze een of meer belangen van het

¹² Frijda 2005: p. 14

¹³ Frijda 2005: p. 15

¹⁴ Floyd en Morman 1998: 145

subject raakt'¹⁵. Hij meent dat gevoelens of de bewustzijnscomplexen waarvan emoties deel uitmaken subjectief zijn. 'De affectieve of emotionele beleving is een soort bewustzijn dat de persoon aan zichzelf toeschrijft, en dat ook in een of andere zin 'in' hem aanwezig is'¹⁶.

Het uiten en de uitingsvormen van affectie

In het algemeen kan gezegd worden dat gevoelens tot uitdrukking worden gebracht door woorden of door lichaamstaal, derhalve door middel van signalen die worden gegeven door iemand die daar opzettelijk iets mee uitdrukt. Dergelijke signalen zijn zichtbaar voor anderen en dus ook voor degene of degenen voor wie deze bedoeld zijn. Er is dan sprake van een zender en een ontvanger. Als affectie wordt geuit spreekt men van affectieve communicatie, hetgeen door Floyd en Morman wordt gedefinieerd als 'an individual's intentional and overt enactment or expression of feelings of closeness, care, and fondness for another'¹⁷.

Als een gevoel voor de ene mens een andere betekenis heeft dan voor de andere, dan zal en kan de ene persoon anders en misschien ook heftiger op bepaalde gebeurtenissen reageren dan een ander. Frijda zegt in dit verband: 'Er bestaat gedrag waarop de voorlopige definitie van emotie bij uitstek van toepassing is, namelijk het gedrag dat gewoonlijk 'expressief' wordt genoemd. Het doet zich meestal voor naar aanleiding van gebeurtenissen die door een waarnemer of door het subject als afschrikwekkend, wenselijk of spannend worden ervaren'¹⁸. Frijda ziet emotie als drijfveer voor relationele activiteit en expressie maakt daar onderdeel van uit. Hij ziet een intrinsiek verband tussen emotie en expressie. Hij bedoelt daarmee een verband dat te vergelijken is met het verband tussen een plan en de uitvoering ervan, of tussen een voornemen en het gedrag waardoor dat voornemen verwezenlijkt wordt. Dit verband verklaart volgens hem tevens het feit dat de relaties tussen emotie en expressie sterk kunnen variëren¹⁹.

¹⁵ Frijda 2005: p.17

¹⁶ Frijda 2005: p. 201

¹⁷ Floyd en Morman 1998: 145

¹⁸ Frijda 2005: p. 20

¹⁹ Frijda 2005: p. 67-8

Met betrekking tot lichaamstaal verwijst de Britse historicus John Burrow naar de gebarentaaldeskundige Adam Kendon. Kendon definieert gebaren als 'any distinct bodily action that is regarded as a part of the process of deliberate utterance or expression. The action has to be seen as having a communicative function and it has to be seen as being something that the individual could have avoided doing'²⁰. Hierbij zou kunnen worden gedacht aan het opstaan bij iemands binnenkomst, knielen, kussen of omhelzen.

Volgens Frijda verschaft de samenleving sterke steun aan de sociale inbedding van de uitingen van emoties. 'De samenleving garandeert door middel van uitings- en gevoelsregels (...) erkenning van emoties, communicatiemogelijkheden en vermindering van wrijvingen. Bovendien levert de samenleving modellen voor passend gedrag. Deze modellen gelden niet alleen als richtlijn voor sociaal acceptabel gedrag, ze stellen het individu tevens pasklare expressiemodi ter beschikking waarmee hij zijn emoties vorm en inhoud kan geven. Jammeren, zich op de borst beuken, het hoofd met as bedekken, zich de kleren van het lijf rukken zijn geschenken van de cultuur'²¹. Kussen, liefkozen, cadeautjes geven aan kinderen en liefdespartners komen in zeer uiteenlopende culturen voor, en lijken erop te wijzen dat deze gedragingen deel uitmaken van een biologisch voorbereid gedragsstelsel van koestering²².

Dergelijke opzettelijke uitingen gaan in het dagelijks verkeer van mensen onderling vaak samen met mondelinge communicatie. Burrow zegt daarover: 'In life, non-verbal signs form a frequent, sometimes in a continuous, accompaniment to speech; but in texts, not least in medieval texts, they are recorded only sporadically. Hence they can readily be neglected by readers'²³.

Naast bewuste gebaren zijn er ook vele, door de zender nauwelijks beheersbare, non-verbale signalen. Vele daarvan worden onbewust uitgezonden. Hierbij kan niet alleen worden gedacht aan lichaamsgebaren, of aan bepaalde lichaamshoudingen, maar vooral aan

²⁰ Burrow 2002: p. 3

²¹ Frijda 2005: p. 468-9. Ik citeer hier Frijda 2005, die verwijst naar Ekman 1973 en Hochschild 1983.

²² Frijda 2005: p. 118

²³ Burrow 2002: p. 6

gezichtsuitdrukkingen. De meeste zogenaamde basissignalen zijn overal hetzelfde. Blij mensen kijken anders dan boze mensen, maar ook hun houding straalt hun stemming uit. In het dagelijks leven worden mensen zich alleen bewust van signalen die anderen uitzenden, als men daar specifiek op let. Pas dan ontdekt men hoeveel signalen er worden uitgezonden. In feite bedraagt het verbale aspect van een dialoog minder dan 35 procent, terwijl het non-verbale aspect van de communicatie meer dan 65 procent bedraagt²⁴. Veruit de meeste signalen die worden uitgezonden, worden onbewust opgepikt en geïnterpreteerd.

Ten slotte kan er sprake zijn van onbewuste lichaamstaal die door de ontvanger niet kan worden gemist. Hierbij valt te denken aan sterk emotionele reacties zoals huilen en flauwvallen²⁵.

Deze verschillende manieren van uiten zullen door een verteller worden weergegeven als daar een verhaaltechnische reden voor is. Hierbij worden twee vertelmethoden onderscheiden, te weten 'showing' en 'telling'. Bij 'showing' wordt de wijze waarop de personages handelen door de verteller beschreven, waardoor de gebeurtenissen zich voor de ogen van de lezer of luisteraar lijken af te spelen. 'Telling' is een berichtende, samenvattende vertelvorm waarbij tijdversnelling optreedt²⁶. Vertellerscommentaren over de gemoedsstemmingen van personages zijn van invloed op het oordeel van de lezers of luisteraars over de personages²⁷.

Het betonen van affectie kan op vele manieren en de betekenis is mede afhankelijk van tijd (in de middeleeuwen of in de 21e eeuw, maar ook overdag of 's nachts etc.) en plaats (welk land of werelddeel, aan de ontbijttafel, in het café, in bed, culturele omgeving etc.). Een opsomming van de manieren waarop affectie wordt of kan worden uitgedrukt is per definitie niet limitatief. Mogelijkheden om affectie te uiten zijn onder andere mondelinge mededeling van liefde of betrokkenheid, kussen, omhelzen, handen schudden, aanraken, giften, beloften, verhalen vertellen, oogcontact, bij elkaar in bed liggen, in elkaars gezelschap

²⁴ Pease 2004: p. 25-33

²⁵ Frijda 2005: p. 110

²⁶ Van Boven en Dorleijn 2003: p. 248

²⁷ Van Boven en Dorleijn 2003: p. 192

verkeren enzovoort. De manier waarop de affectie geuit wordt, hangt af van het soort en de diepgang van de relatie, maar ook van de sociale, culturele of historische context. Daarover zeggen Floyd en Morman 'Relationship factors are influential characteristics of the relationship, such as the level of closeness, degree of similarity, status equality, or type of relationship (e.g., romantic, platonic, familial). Context factors are characteristics of the environmental, social, historical, or cultural context in which the interaction is occurring that affect expectations for communicative behavior, such as the privacy level or emotional intensity of the situation. These factors produce expectancies in the form of a *range* of behaviors.'²⁸.

²⁸ Floyd en Morman 1997: 281

Uitingen van affectie in *Lanceloet*

Uit het vorige hoofdstuk blijkt, dat de blijken van affectie zeer verschillend kunnen zijn. Daarbij kunnen de uitingen mondeling, door middel van lichaamstaal, maar ook door meer creatieve manieren zoals door middel van giften of beloften worden overgebracht. De uitingen kunnen ieder afzonderlijk en als elkaar ondersteunend worden gebezigd.

Verschillende van de eerder genoemde manieren van uiting van affectie zijn terug te vinden in *Lanceloet*. In dit hoofdstuk zullen deze uitingen worden weergegeven. Daar vaak meerdere uitingen elkaar ondersteunen of complementair aan elkaar zijn, zullen de uitingen waar mogelijk gecombineerd worden gepresenteerd.

Elke situatiebeschrijving en alle versnummers in dit hoofdstuk verwijzen naar Besamusca, B. en Postma, A. - *Lanceloet. De Middelnederlandse vertaling van de 'Lancelot en prose, overgeleverd in de 'Lancelotcompilatie. Pars 1 (vs. 1 - 5530, voorafgegaan door de verzen van het Brusselse fragment)*.

Giften

Een geschenk kan een blijk van affectie zijn als men de ontvanger liefde, genegenheid of ingenomenheid wil betonen, een gunst wil doen, wil helpen, of als teken van onderwerping. Er moet daarom onderscheid gemaakt worden tussen de redenen waarvoor aan iemand een geschenk wordt aangeboden. Als een gift of belofte aan iemand wordt gedaan als teken van onderwerping, of in de verwachting daar iets voor terug te krijgen, kan dat niet gezien worden als affectie.

Een spontane gift of een belofte wordt doorgaans niet aan iemand gedaan voor wie geen warme gevoelens zijn. Als een gift of belofte gedaan wordt is er anderzijds meestal ook behoefte aan die gift of die belofte. Zou dat niet het geval zijn, dan verliest een gift of belofte, tenminste voor een deel, de affectieve waarde. Als Keye spontaan zijn paard aanbiedt aan Lanceloet nadat diens paard is doodgeslagen tijdens een gevecht (260-66), kan dat een blijk van affectie zijn. Keye wil niet dat Lanceloet te voet verder moet gaan (302-03).

Keye ziet de behoefte en doet vervolgens zijn gift. Achter deze gift zit dan een gevoel van affectie. De mogelijkheid van een berekende actie van Keye kan in dit geval echter niet worden uitgesloten, al blijkt uit de onderzochte verzen voor deze actie geen eigenbelang van Keye.

Als Sagrimor door Mathamas gevangen wordt gezet, krijgt hij tijdens zijn gevangenschap te eten van diens dochter (1028-36). Kennelijk was Mathamas op de hoogte van deze verzorging. Als Sagrimor later aan Walewein wordt overgedragen zegt Mathamas dat de gevangenschap niet al te zwaar moet zijn geweest, omdat zijn dochter hem met genegenheid en eervol heeft behandeld (2664-74). Mathamas spreekt hier over genegenheid van zijn dochter voor Sagrimor. De genegenheid van Mathamas voor Sagrimor kan dus worden betwijfeld. Daarentegen zou Mathamas zijn dochter hebben belet om Sagrimor te verzorgen als hij in het geheel geen warme gevoelens voor hem zou hebben gehad. Hier kan echter ook niet worden uitgesloten dat Mathamas de verzorging heeft gedoogd uit liefde voor zijn dochter.

In die gevallen waarin een tegenprestatie wordt verlangd, is er in de meeste gevallen geen sprake van affectie, omdat bij een dergelijke gift eigenbelang in het spel kan zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de gift van de wapens van Griffioen vanden Quaden Passe aan Lanceloet, welke gebeurtenis overigens niet bewaard is gebleven²⁹. 'Toen Lanceloet ongewapend en te voet (omdat zijn paard en wapens waren geroofd) de rode ridder achtervolgde die de broer van Lanceloets gastheer had ontvoerd, ontmoette hij Griffioen. Op voorwaarde dat Lanceloet voor Griffioen hetzelfde zou doen als hij hem hierom zou vragen, gaf hij zijn paard en wapens'³⁰. De achterliggende gedachte van Griffioen is niet duidelijk. Wel eist hij op een voor Lanceloet ongelukkig moment diens wapens op (1304-20).

Hulp verlenen

Het verlenen van hulp aan jonkvrouwen hoort bij het ridderleven. Ridders bieden ook elkaar hulp. In die gevallen is echter meestal geen sprake van affectie, maar van hulpverlening aan

²⁹ Besamusca en Postma 1997: p. 210

³⁰ Besamusca en Postma 1997: p. 210

een zwakkere partij of aan een vage bekende. Zo wordt een van Arturs jagers door Sagrimor geholpen als deze jager door twee ridders verwond is en deze hem een jachthond hebben ontnomen (445-516). In een ander geval verleent Aglovel hulp aan een gewonde ridder (2360-2407). Ten slotte kan hulp geboden worden tussen ridders onderling als er sprake is van een bepaalde mate van respect naar elkaar. Hiervan is sprake als Lanceloet verzorging vraagt voor de ridder van wie hij het stuk van de lans nog in de zij heeft. Hij weet op dat moment nog niet dat deze ridder Bohort is, maar spreekt over hem als:

Want hi dinct mi heden den dach
Een der bester ridder wesen
Daer ic noit eer jegen en josterde vor desen (284-86).

Slechts in het geval van de hulp die Keye aanbiedt aan Lanceloet is er mogelijk sprake van affectie. Dit gebeurt als Lanceloet gewond is geraakt in een gevecht met een ridder die later Bohort blijkt te zijn. Het stuk van de lans van Bohort dat nog in de zij van Lanceloet steekt, wil Keye daaruit verwijderen. Dit aanbod van hulpverlening door Keye in combinatie met het even later aanbieden van zijn paard kan gezien worden als een uiting van affectie (295-296), mits dit niet voortvloeit uit berekening van Keye. Ook hier blijkt uit de onderzochte verzen echter geen eigenbelang van Keye.

Gastvrijheid

In het verlengde van giften en het verlenen van hulp ligt het bieden van gastvrijheid en het daarbij behorende welkom heten aan (goede) vrienden en geliefden. Mensen voor wie men genegenheid koestert, zal men warm welkom heten en gastvrij onthalen. Anderen zullen mogelijk alleen welkom geheten worden en onderdak geboden worden als daar andere belangen mee gediend zijn. Iemand die men niet in de nabijheid wenst of hoeft te zien zal men liever niet welkom heten, te eten geven of in zijn huis noden. Dit laatste is bijvoorbeeld het geval als Sagrimor het kasteel van Mathamas binnenrijdt en daar om eten vraagt voor de koningin. Mathamas reageert op de vraag al direct door te vragen met wiens toestemming Sagrimor is binnengekomen. Het komt vervolgens tot een gevecht en in plaats van voedsel meekrijgen voor de koningin, wordt Sagrimor gevangengezet en gekweld door honger. Later brengt de dochter van Mathamas hem tijdens zijn gevangenschap wel eten (887-1036).

Welkom is Sagrimor wel als hij en Brandalis elkaar ontmoeten. Sagrimor wordt bij die ontmoeting direct uitgenodigd in de tent van Brandalis (848-860). Zowel Brandalis als Sagrimor zijn zo blij elkaar te zien dat daaruit duidelijk wederzijdse genegenheid spreekt. Dit blijkt als Brandalis tegen Sagrimor zegt 'Ic hebbe u te siene begart sere boven alle mannen, here' (849-850) en als Sagrimor tegen Brandalis zegt 'hens man die levet die mi meer eeren gedaen hevet' (853-854). Zie voor de reden van de ontmoeting tussen Brandalis en Sagrimor onder 'Op queeste gaan'.

Als Lanceloet aankomt in het land Strangore wordt hij zeer gastvrij onthaald. Dat er sprake is van affectie bij de verwelcoming en het onthaal blijkt mede uit de bezorgdheid van de gastheer over de verwondingen van Lanceloet. De gastheer is zelfs bang dat de wonden Lancelot fataal zouden kunnen worden, maar hij durft zijn ongerustheid niet te tonen. Dit blijkt uit de verzen:

So dat si quamen tere steden
Daer men groete feeste dede
Der quenen ende *Lancelote* mede.
Die here vanden huus was tien tide
Beide drove ende blide:
Van Lanceloets coemste was hi doe
Blide ende ob ander side also
Was hi sinre wonden drove;
Hine hadde niet gehad sine behove.
Om dit was hi sijns in vresen
Dat hi niet wel en soude genesen.
Niet bedi hine dorste dare
Niet toenen dat hi tonpeyse ware. (1464-76).

Als Aglovel een ridder van wie de schildknaap is gedood, beschermt tegen een ridder in wiens dienst de knaap verkeerde, verslaat hij de belager (2353-2408). Deze verslagen ridder blijkt later Griffioen vanden Quaden Passe te zijn. Griffioen nodigt Aglovel en diens beschermeling uit in zijn kasteel Rongedom (2424-2442). Zijn dankbaarheid voor zijn genade is zo groot, dat zijn boosheid is omgeslagen in genegenheid. Zijn vreugde en genegenheid laat Griffioen vervolgens merken door zijn gasten te zeggen dat:

Die feeste sal te meerre bi desen
Sijn, dat wi te gader sullen wesen. (2443-44)

Een dergelijke opmerking zou achterwege gebleven zijn als deze niet gemeend zou zijn. Daarbij leidt Griffioen zijn beide gasten naar het voornaamste vertrek van zijn kasteel (2461-62). Zo'n betoon van gastvrijheid zou achterwege gebleven zijn als hij geen genegenheid zou voelen voor zijn gasten. Ook in deze casus is derhalve sprake van het uiten van affectie.

Mordret vraagt onderdak bij een jonkvrouw die hem dit verschaft op voorwaarde dat hij vertrekt als haar vriend het onderdak niet goedkeurt. Als de vriend later thuiskomt, heet hij Mordret welkom. Hij ontvangt hem zelfs nog hartelijker als hij hoort dat Mordret de broer van Gaharet is. Omwille van Gaharet wil hij hem alle eer bewijzen. Vanzelfsprekend wordt het onderdak verschaft en wordt hij gastvrij onthaald (5324-78). De uitstraling van Mordret is kennelijk zodanig dat hij bij de vriend van de jonkvrouw gevoelens van genegenheid oproept. Hij ziet Mordret graag in zijn omgeving. Hij zegt dan ook:

Die ridder moet wel comen wesen (5358),

waarna hij Mordret laat plaatsnemen en naast hem gaat zitten. Zijn genegenheid wordt alleen maar groter als hij familie blijkt te zijn van iemand voor wie hij al genegenheid koestert:

Doe ontfigene die ridder noch bet (5366).

Op queeste gaan

Op queeste gaan kan, net als bijvoorbeeld het doen van giften en het verlenen van gastvrijheid, om meerdere redenen plaatsvinden. Gelet op de context van het initiatief om een queeste naar Lanceloet te ondernemen, is er in dit geval sprake van affectie. Direct na het verhaal van de koningin over het mogelijke lot van Lanceloet is er grote droefheid. De koning valt in onmacht (1688) en in de zaal klinken vreselijke jammerklachten (1702). Onmiddellijk neemt Walewein, om duidelijkheid te krijgen over het lot van Lanceloet, het initiatief om naar hem op zoek te gaan (1703-28). Hij wil zekerheid hebben over diens lot (1708). Dertig andere ridders willen zich bij hem aansluiten. Het spontaan gaan zoeken naar en het spontaan organiseren van een zoektocht die later in de roman 'Die meeste queeste die mach sijn nu in desen erderike' (2305-07) genoemd wordt, moet voortkomen uit affectie. Enig ander belang of enige andere motivatie lijkt voor deze queeste niet aanwezig. Dat direct daarna dertig ridders van de tafelronde zich bij Walewein willen aansluiten, geeft aan dat zij

allen dit een goed idee vinden. Uiteindelijk vertrekken tien ridders op de queeste, terwijl zich later nog drie bij hen aansluiten. Om aan te tonen dat dit vanuit hun hart komt en dat zij zich maximaal willen inzetten tijdens de zoektocht, zweren de queesteridders op de heilige relikwieën de eed dat 'sine souden soeken jaer ende dach' (1738-39).

Genegenheid door op een queeste te gaan kan ook aan de orde zijn in de twee volgende situaties. In het tweede geval kunnen echter ook andere belangen meespelen, hoewel niet duidelijk wordt welke belangen dat dan zijn.

Hoewel dat niet in het bewaard gebleven deel van *Lanceloet* is verwoord, heeft Sagrimor eerder voor Brandalis gevochten en was hij vertrokken zonder afscheid te nemen. Om die reden is Brandalis naar hem op zoek gegaan³¹. Net als uit de queeste van Walewein en de ridders van de tafelronde spreekt uit deze zoektocht genegenheid. Dit wordt benadrukt doordat Brandalis bij het vertrek van Sagrimor tegen hem zegt:

'Here nu vart dan te Gode.
Ic bem altoes tuwen gebode' (877-878).

Als Keye uit de gevangenschap bij Griffioen is bevrijd en door Griffioen naar de kluizenaarswoning van de Haag is gestuurd (2511), wacht Aglovel hem daar op (2540). Aglovel vertelt vervolgens aan Keye op welke queeste hij is. Hij vraagt Keye om zich uit genegenheid voor Lanceloet bij de queesteridders aan te sluiten (2553-57). Keye doet dat en legt ter plaatse een eed af op een kruis dat hij daar ziet staan (2559-60). Het initiatief gaat niet van Keye zelf uit. Om die reden mag dan ook worden getwijfeld aan de spontaniteit en daarmee aan de affectie die eventueel een rol speelt aan de deelname aan deze queeste.

In onmacht vallen en huilen

Flauwvallen of in onmacht vallen is een uiting van zeer heftige emotie. Men verliest daarbij de macht over het eigen lichaam, vaak als gevolg van heftige emoties. Sartre beschouwde flauwvallen als een reactie op een emotionele schok als een handeling van ontkenning uit

³¹ Besamusca en Postma 1997: p. 186

zelfbescherming³², terwijl de zin van huilen volgens Frijda het onderbreken van doelmatige omgang met de omgeving en overgave aan het verdriet is³³. Ook is Frijda van mening dat huilen altijd voorafgegaan wordt door emotionele beroering³⁴.

Als Bohort aan de dochter van koning Brangoire heeft beloofd dat hij koningin Genevre zal veroveren op vier ridders, stelt hij daarbij als voorwaarde dat Lanceloet niet een van de begeleiders is. Later strijdt hij toch tegen Lanceloet, omdat hij zijn neef niet herkent³⁵. Lanceloet raakt in die strijd zelfs gewond door een lanssteek van Bohort, waarbij een stuk van de lans in de zij van Lanceloet blijft steken. Als Bohort van Genevre verneemt dat hij toch tegen Lanceloet heeft gevochten valt hij flauw. Zijn wonden springen ervan open:

‘Here, het was Lanceloet van Lac,
Die jegen u joesteerde.’
Ende doe viel hi In onmacht daer bi
Ende hem ontsprongen sine wonden,
Die bloedden sere tien stonden. (1410-14).

De emotionele schok is voor Bohort zo heftig, omdat hij niet had willen vechten tegen zijn neef. Lanceloet betreft een familielid en zijn hechte band, zijn affectie voor Lanceloet, blijkt mede uit de door Bohort gestelde voorwaarde aan de dochter van koning Brangoire.

Van flauwvallen door een emotionele schok is ook sprake als Genevre aan koning Artur vertelt dat zij mogelijk het hoofd van Lanceloet aan de zadelboog van een onbekende ridder in de wapenrusting van Lanceloet heeft zien hangen. De koning begint na dat verhaal heftig te huilen en valt vervolgens bijna in onmacht:

Hi begonste te weennen sere.
Hem faelgierde sine cracht,
Dat hi wel na viel in onmacht’ (1686-88).

Dat dit het gevolg is van een affectieve emotionele schok blijkt uit de woorden

‘Ay Lanceloet, lieve vrient,waer siedi?’, (1689-90)

die Artur spreekt als hij weer is bijgekomen.

³² Frijda 2005: p. 110. Frijda verwijst hier naar Sartre 1934.

³³ Frijda 2005: p. 25

³⁴ Frijda 2005: p. 65

³⁵ Besamusca en Postma 1997: p. 146

Omhelzen, kussen en huilen

Eerder is al ingegaan op de zin en de reden van huilen. Volgens Frijda betreffen omhelzen, knuffelen en koesteren grotendeels aangeboren emotionele handelingen³⁶. Ook deze uitingen van affectie zijn op meerdere plaatsen in *Lanceloet* aanwijsbaar.

Nadat Hestor kasteelbewoners heeft gered van hun wrede onderdrukker (zie onder 'smeken'), wordt als een van hun uitingen van dankbaarheid Dodineel in vrijheid gesteld. Als Dodineel en Hestor elkaar zien, loopt Hestor direct naar Dodineel toe en omhelst hij hem (2828).

Tirst dat hi vort comen was
Ende Hestor wart geware das
Datet Dodineel was, hi liep te hem wart
Ende hi helsedene metter vart
Ende elc was van andren blide. (2825-29)

Het direct naar Dodineel toelopen en hem vervolgens omhelzen lijkt een affectieve reactie van Hestor.

Als de queesteridders elkaar op de afgesproken tijd en plaats weer ontmoeten en geen van hen nieuws over Lanceloet blijkt te hebben, neemt Walewein opnieuw het initiatief om de draad van de queeste weer op te pakken. Voor zij uiteen gaan, doen allen hun helm af en kussen zij elkaar ten afscheid. Allen huilen uit grote droefheid:

Mijn here Walewein stac af daer
Sinen helm ende alle dandre *dar* naer
Ende ondercusten hem int sceden
Ende weenden alle van jamerheden. (2911-14).

Als Walewein vertrekt, is hij zelfs zo verdrietig alsof zijn hele familie is overleden:

Walewein es irst wech gevaren,
Drivende den rouwe also groet
Of al sijn geslachte ware doet (2918-20).

³⁶ Frijda 2005: p. 23

Deze genoemde uitingen van affectie tussen de queesteridders, het omhelzen, het kussen en het huilen, maar ook het nieuwe initiatief, geven de onderlinge band en genegenheid van de ridders onderling duidelijk weer.

Hetzelfde doet zich voor als de wegen van Walewein en Hestor scheiden na hun avontuur op het kerkhof bij de kapel. Zij doen dan hun helmen af, kussen elkaar en huilen bij het afscheid:

Si daeden hare helme af beide saen
Ende ondercusten hem bede
Ende weenden ten gescede (3532-34)

Dit kussen en huilen, dat vermoedelijk is omdat zij elkaar enige tijd niet zullen zien, drukt de sterke band en de onderlinge liefde van de twee ridders zeer duidelijk uit.

Opspringen

Als Walewein na zijn verlies van de rode ridder in het huis van een boswachter Hestor ontmoet, springt Hestor direct op en is hij blij om de komst van Walewein:

Spranc Hestor op met groter spoet
Ende heeft Waleweine gegroet
Ende was Waleweins herde blide.
Ende Walewein ob ander side
Makede mede feeste daer af, (3279-84).

Volgens Frijda kunnen emoties ook geuit worden door acties, impulsen daartoe of juist door het gebrek daaraan. 'We willen iemand een dreun verkopen, kapotmaken, of het hem betaald zetten; we willen springen en dansen van blijdschap, of wensen de verloren geliefde terug'³⁷.

Opspringen kan dus een actie of een impuls zijn als iemand binnenkomt die men, hetzij buiten de deur wil zetten, hetzij warm wil verwelkomen. Omdat van het eerste in het geval van de binnenkomst van Walewein geen sprake is, kan er vanuit gegaan worden dat de reactie van Hestor er een is om Walewein te verwelkomen. De ridders zijn blij om elkaar

³⁷ Frijda 2005: p. 244

weer te zien. Dat blijkt mede uit de nadere beschrijving van de emoties van de personages. Ook in dit geval is er bij het opspringen van Hestor daarom sprake van een affectieve reactie.

Knielen

Burrow schrijft over het buigen en knielen onder andere het volgende: 'In the modern West, bowing generally survives only in the occasional deferential lowering of the head, and kneeling is confined to churches. In the medieval West, on the other hand, bowing, kneeling, and even prostration served constantly to express and reinforce long-standing relations with dominant powers, from God and the king downwards. They also marked short-term relationships, as when benefits were sought or received. The performance of such acts (and also, on occasion, their pointed non-performance) conveyed a variety of messages not always easily read by those accustomed to the manners of the egalitarian West'³⁸.

Om onderdanigheid in teksten te beschrijven wordt volgens Burrow meestal het knielen gebruikt. Toch is er volgens hem bij het knielen niet altijd sprake van onderdanigheid en kan dit ook plaatsvinden onder gelijken. 'However, when the two supreme knights Tristram and Lancelot have fought each other to a draw after four hours, each submits to the other with gestures of high courtesy: 'And therewyth sir Launcelott kneled adowne and yeldid hym up his swerde. And therewithall sir Trystram kneled adowne and yeldid hym up his swerde, and so aythir gaff other the gre' (569.31–4). Ceremonies of submission allow equality to be expressed only by such double, reciprocal performance'³⁹. Als Walewein aan Hestor vertelt dat hem grote schande is overkomen omdat hij verloren heeft van de rode ridder, schaamt Hestor zich. Hij heeft als rode ridder Walewein verslagen. Hij knielt daarom voor Walewein en smeekt hem om hem te vergeven:

Alse Hestor Waleweine verstant,
Hi scaemde hem so sere te dier stont
Dat hi ne wiste wat seggen daer toe,
Bedi hi duchte sere doe
Sinen evlen moet te hebbene sciene
Ende hine wilde in gere maniere

³⁸ Burrow 2002: p 18

³⁹ Burrow 2002: p. 20

Van Waleweine gehaet wesen.
Ende hi knielde vor hem na desen
Ende seide: 'Here, ic bidde u
Om Gode dat gijt mi vergevet nu. (3307-16).

Er is hier niet direct sprake van de reciprociteit die Burrow ziet bij het knielen onder gelijken. Burrow ziet het knielen echter ook in andere situaties in de sociale hiërarchie voorkomen. 'The privilege is shared by other positions in the social hierarchy. Sons and daughters kneel to their fathers, as Galahad does to Lancelot in Malory and Constance does to the emperor her father in Chaucer's *Man of Law's Tale*'⁴⁰. Zoals zoons en dochters kunnen knielen voor hun vader uit eerbied of genegenheid, kunnen ook ridders onderling dat doen, zonder dat direct sprake is van reciprociteit. In dergelijke gevallen kan er sprake zijn van het vragen om een gunst, of, zoals Burrow dat verwoordt: 'One of the chief functions of kneeling within human society was to seek or acknowledge a benefit'⁴¹.

Ook in de strijd tussen Walewein en Hestor is er sprake van twee ridders die elkaar zien als gelijken. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat Hestor zich de mindere voelt van Walewein. Het knielen is in dit geval niet wederzijds. Toch kan de conclusie mijns inziens niet anders zijn dan dat het knielen van Hestor moet worden gezien in hetzelfde licht als het knielen van een zoon of een dochter die knielde voor een vader, of Galahad voor Lancelot in Malory. Derhalve, als een teken van affectie en een smeken om goedkeuring van zijn daad.

Smeken

Als Hestor het hoofd van een ridder heeft afgeslagen, blijkt deze ridder degene te zijn die Dodineel heeft verslagen en gevangengenomen, nadat deze uitgeput was van het geworstel in het water waar hij in gevallen was (1556-61). De kasteelbewoners zijn Hestor daarom volgens de tien schildknapen van de ridder dankbaarder dan wanneer iemand hen duizend mark van zijn bezittingen zou geven. (2793-94). De kasteelbewoners blijken inderdaad erg dankbaar te zijn, zij geven Hestor een goed paard en smeken hem hun heer te zijn:

Ende gaven hem een goet part.

⁴⁰ Burrow 2002: p. 22

⁴¹ Burrow 2002: p. 23

Si leeddene inden casteel binnen
Ende baden hem alle met minnen
Dat hi met hem daer bliven soude
Ende hi hare here wesen woude (2800-2804).

De bevrijding van de wrede en de ontrouwe verslagen kasteelheer is voor deze grote dankbaarheid kennelijk de aanleiding. Als gevolg van die dankbaarheid is de genegenheid voor hun verlosser dan ook groot. Het smeken om bij hen te blijven en hun heer te worden is daarom een blijk van affectie voor Hestor.

Uitingen van affectie door middel van 'telling'

Bij de hierboven beschreven uitingen van affectie was steeds sprake van 'showing'. In het onderzochte deel van *Lanceloet* is ook enkele malen sprake van 'telling' waar het gaat om affectie. In die gevallen is sprake van het gebruik van de emotiewoorden 'blide' (blij) en 'bedroeft' (bedroefd). Van deze woorden kan echter niet met zekerheid worden beweerd, dat zij dezelfde lading hebben als de moderne Nederlandse equivalenten daarvan.

Als de queesteridders, aangevuld met Keye, Sagrimor en Dodineel, op de afgesproken tijd en plaats weer bij elkaar komen, zijn zij allemaal blij elkaar weer te zien. De verteller duidt die emotie aan met het emotiewoord 'blide', zonder de manier waarop die blijheid tot uitdrukking komt, nader te omschrijven (2896-97). Kort daarop zijn allen weer 'bedroeft', omdat niemand bericht van Lanceloet heeft vernomen (2904-06). Ook ditmaal wordt de wijze waarop de emotie wordt geuit door de verteller niet nader omschreven. In beide gevallen kan gesproken worden van 'telling' waarbij voor de personages zichtbaar en voor het publiek begrijpelijk, gevoelens van betrokkenheid en genegenheid tot elkaar worden geuit.

Wanneer Hestor en Walewein twaalf tombes om een brandende tombe zien, gaat Walewein daar als eerste op af. Hij wordt echter verslagen door de zwaarden op de graven. Als Hestor Walewein zo toegetakeld ziet, is hij daar zeer bedroefd over (3457-58). Ook hier wordt door de verteller niet nader beschreven hoe de bedroefdheid van Hestor zichtbaar wordt. Kennelijk is hier sprake van een innerlijk gevoel, een emotie van Hestor en de andere queesteridders, die de verteller door middel van een emotiewoord aan het publiek duidelijk

heeft willen maken. Deze uitingen van blijheid en droefheid betreffen mogelijk affectie. In dit geval is dat gevoel aanwezig bij de ridders. Blijheid bij weerzien en droefheid bij afscheid of lijden van de ander.

Momenten van de blijken van affectie

De momenten waarop de verschillende blijken van affectie worden geuit zijn in *Lanceloet* net zo divers als de blijken zelf. In dit hoofdstuk zal worden aangegeven op wat voor momenten deze uitingen plaatsvinden.

Op het moment waarop behoefte bestaat

Giften

Als Keye zijn paard aanbiedt aan Lanceloet (302-03), gebeurt dat op het moment dat de behoefte aan dat paard bestaat. Van zo'n aanbieding op het moment van behoefte is eveneens sprake als Sagrimor van de dochter van Mathamas, vermoedelijk met diens goedkeuring, van eten wordt voorzien tijdens zijn gevangenhouding (1028-36). Ten slotte was er ook sprake van een gift op het moment dat dit nodig was toen Griffioen zijn wapens aan Lanceloet afstond, al kan op dat moment, gelet op de verlangde tegenprestatie, niet worden gesproken van affectie.

Hulp verlenen

Ook bij het aanbieden of verlenen van hulp blijkt van behoefte aan die hulp sprake te zijn. Dit gebeurt in de gevallen dat Sagrimor een van Arturs jagers helpt (445-516) en als Aglovel een gewonde ridder bijstaat (2360-2407). Ook bij het aanbieden 'eerste hulp bij ongelukken' van Keye aan Lanceloet (295-296) is er behoefte zo niet noodzaak. Slechts doordat Lanceloet gedwongen wordt direct door te reizen, vindt de hulpverlening niet plaats.

Bij het zien, weerzien of afscheid van vrienden

Gastvrijheid

Gastvrijheid wordt direct aangeboden als oude bekenden elkaar opnieuw ontmoeten, zoals in het geval van Sagrimor en Brandalis. Als Lanceloet in Strangore aankomt wordt hij daar hartelijk welkom geheten (1464-76), al denkt men daar Walewein voor zich te hebben. Men heeft zeer naar Walewein uitgezien, al wordt niet duidelijk waarom dit is. Of de gastvrijheid

wordt aangeboden om het zien of om het weerzien kan op basis van de gegevens in deze roman dus niet worden aangegeven.

Als Aglovel en zijn beschermeling gastvrijheid genieten bij Griffoen (2424-62) en als Mordret onderdak geniet bij (de vriendin van) een ridder zijn de gastheren blij hen te zien (5324-78).

Gastvrijheid wordt derhalve genoten als de gastheren blij zijn hun gasten te zien of weer te zien.

Omhelzen, huilen en kussen

Van omhelzen, huilen en kussen is steeds sprake bij verheugd weerzien, of noodzakelijk afscheid nemen. Het weerzien van Hestor en Dodineel (2828), het weerzien (2895-96) en vervolgens het afscheid van de queesteridders (2895-2914) en het scheiden van de wegen van Walewein en Hestor (3532-34) zijn hiervan de sprekende voorbeelden.

Opspringen

Van opspringen is sprake als Hestor Walewein weerziet in het huisje van de boswachter (3279-84).

Blij respectievelijk bedroefde gevoelens

Blij, respectievelijk bedroefde gevoelens van affectie, door middel van 'telling' vinden plaats op het moment dat de queesteridders elkaar weerzien (2896-97), horen dat niemand nieuws heeft over Lanceloet (2903-06) en bij het afscheid nemen (2311-20). Ook is sprake van non-verbale uitingen van bedroefde gevoelens met gebruikmaking van 'telling', als Hestor ziet dat Walewein door zwaarden op graven is toegetakeld (3457-58).

Bij (ver)missen van een dierbare

Op queeste gaan

De zoektocht van de queesteridders naar Lanceloet wordt georganiseerd en uitgevoerd, omdat een geliefde vriend wordt vermist en men bezorgd is om zijn welbevinden (1703-e.v.). De zoektocht die Brandalis naar Sagrimor (niet verwoord in het bewaard gebleven deel

van *Lanceloet*) heeft ondernomen, was omdat hij zijn vriend wilde bedanken. In beide gevallen is er sprake van het missen van een dierbare, al is dat om verschillende redenen.

Bij jobstijding over een dierbare

In onmacht vallen en huilen

Een werkelijk grote emotionele schok vindt plaats in de gevallen dat men onheilsboodschappen verneemt. Flauwvallen en huilen zijn op die momenten niet onder controle te houden uitingen van affectieve emoties. Hiervan is sprake als Bohort hoort dat hij tegen Lanceloet heeft gevochten (1410-14), wat voor hem een vreselijk bericht is. Hetzelfde overkomt Artur bijna, als hij hoort over de mogelijke dood van Lanceloet (1689-90).

Bij het vragen om vergeving aan een vriend

Knielen

Van het vragen om vergeving is sprake als Hestor van mening is dat hij Walewein onrecht heeft aangedaan. Om zijn woorden kracht bij te zetten knielt hij daarbij voor Walewein (3307-16).

Op momenten van dankbaarheid

Smeken om blijvende aanwezigheid

Door te smeken bij hen te blijven tonen de kasteelbewoners aan Hestor hun dankbaarheid voor hun bevrijding van hun tirannieke kasteelheer (2800-2804).

Verhaaltechnische functies

De verteller heeft het middel 'affectie' om verschillende redenen ingezet. In veel gevallen heeft hij het gebruikt om de positieve gevoelens van de ridders onderling te benadrukken. Daarvan is bijvoorbeeld sprake als er wordt gehuild, omhelsd en gekust bij weerzien en afscheid nemen.

De meest heftige uiting van affectie, het in onmacht vallen, doet zich alleen als Bohort hoort dat hij tegen Lanceloet heeft gevochten en als Artur het bericht over de mogelijke dood van Lanceloet verneemt. Het middel wordt op die momenten ingezet om de positieve rol die Lanceloet als hoofdpersonage vervult, te benadrukken. Gelijktijdig wordt daarmee de zeer diepe genegenheid van Bohort en Artur voor Lanceloet onderstreept.

Het middel 'op queeste gaan' om affectieve redenen wordt gebruikt om nieuwe verhaallijnen te starten. Dit gebeurt als Walewein en de andere ridders van de ronde tafel van Kameloet vertrekken, maar ook als Keye zich bij hen aansluit.

Met deze affectieve uitingen wordt door de verteller gelijktijdig (een deel van) de karakters van de diverse hoofdpersonages geschetst.

Besluit

Een affectieve beleving is een 'in' een persoon aanwezige emotie of gevoel. Er bestaat een intrinsiek verband tussen emoties en de manier waarop deze worden geuit. De uitingen van emoties, of expressiemodi, zijn afhankelijk van de intensiteit van de relatie, van de persoon en van de sociaal-culturele omgeving. De manier waarop dit al dan niet zichtbaar wordt, kan zeer verschillen. Affectieve emotie kan worden geuit door het geven van cadeaus, liefkozingen, kussen of door al dan niet controleerbare lichaamstaal, zoals gebaren, houdingen, zweten, trillen of flauwvallen.

Zowel Frappier als Van Oostrom waren getroffen door de hevige schommelingen in de emoties van Galehaut/Galioot, als uitingen van de innige vriendschap voor Lanceloet. Een ridder die op het ene moment geldt als het toonbeeld van ridderlijkheid, gaat uiteindelijk ten gronde aan de uitingen van zijn bovenmatig gevoelige aard. Toch blijken de heftige emoties van Galioot niet uniek. Bij onderzoek naar de uitingen van affectie in de verzen 1-5530 van *Lanceloet* blijken deze uitingen zeer divers te zijn, evenals de momenten waarop deze plaatsvinden. Op verschillende plaatsen zijn giften, hulpverlening, op queeste gaan en het bieden van gastvrijheid aangewezen als bewuste, gecontroleerde uitingen van affectie. Op die momenten dat men elkaar na lange tijd weerziet, of voor langere tijd uiteengaat, zijn opspringen, omhelzingen, kussen en huilen als kennelijk normale bewuste uitingen van affectie aangewezen. Het meest opvallend zijn echter de momenten van het (bijna) in onmacht vallen van Bohort en Artur. Daar waar achtereenvolgens Frappier en Van Oostrom kennelijk moeite hadden met de amplitude van de emoties van Galioot, blijken deze heftige uitingen van emoties bij ridders onderling toch vaker voor te komen. De heftige emoties van Galehaut/Galioot waaraan Frappier en Van Oostrom refereren staan, evenals de vergelijkbare emoties van Bohort en Artur, in relatie tot hun innige vriendschap tot Lanceloet. In die situaties lijken deze heftige emoties door de verteller te worden ingezet om de positieve rol die Lanceloet als hoofdpersonage vervult, te benadrukken. Bovendien wordt daarmee de zeer diepe genegenheid voor Lanceloet, binnen de literaire werkelijkheid, duidelijk voor de overige romanpersonages, en, binnen de eigentijdse werkelijkheid, voor de lezers/luisteraars. De reactie van Walewein op het verdriet van Artur is het organiseren van

een queeste naar Lanceloet. De verteller maakt hier van de situatie gebruik om een nieuwe verhaallijn in te zetten.

Maar ook de minder heftige affectieve uitingen hebben vaak een verhaaltechnische functie. Zo wordt door de uitingen van blijdschap bij weerzien en het kussen en huilen bij afscheid de band tussen de ridders van de ronde tafel zichtbaar.

In het onderzochte deel van *Lanceloet*, dat 'slechts' 5530 verzen bevat, valt niet alleen Bohort flauw bij een slechtnieuws bericht, maar hetzelfde overkomt koning Artur. Hoe zal dit dan zijn in de rest van de *van Lanceloet*?

Index van uitingen van affectie in *Lanceloet*

- Eedaflegging - 1738-39, 2553-60
- gastvrijheid bieden - 887-1036, 848-860, 1464-76, 2424-2442, 5324-78
- giften - 302-03, 1028-36
- helm afzetten - 2912, 3532
- huilen/verdrietig zijn - 2914, 2918-20, 3534
- hulpverlening - 445-516, 2360-2407, 295-96
- in onmacht vallen - 1410-14, 1686-88
- knielen - 3307-16
- kussen - 2913, 3533
- omhelzen - 2828
- op queeste gaan - 1703-28, 2553-56
- opspringen - 3279-84
- smeken - 2800-04
- welkom heten - 1442, 1464-76, 5358

Samenvatting

Zowel de mediëvist Jean Frappier als Frits van Oostrom, vooraanstaand kenner van de Middelnederlandse letterkunde, waren getroffen door de hevige schommelingen in de emoties van Galehaut/Galioot, als uitingen van de innige vriendschap voor Lanceloet. Een ridder die op het ene moment geldt als het toonbeeld van ridderlijkheid, gaat uiteindelijk ten gronde aan de uitingen van zijn bovenmatig gevoelige aard. Toch blijken de heftige emoties van Galioot niet uniek. Bij onderzoek naar de uitingen van affectie in de verzen 1-5530 van *Lanceloet* blijken deze zeer divers te zijn, evenals de momenten waarop deze plaatsvinden. Op verschillende plaatsen zijn giften, hulpverlening, op queeste gaan en het bieden van gastvrijheid aangewezen als bewuste, gecontroleerde uitingen van affectie. Op die momenten dat men elkaar na lange tijd weerziet, of voor langere tijd uiteengaat, zijn opspringen, omhelzingen, kussen en huilen als kennelijk normale bewuste uitingen van affectie aangewezen. Het meest opvallend zijn echter de momenten van het (bijna) in onmacht vallen van Bohort en Artur. Daar waar achtereenvolgens Frappier en Van Oostrom kennelijk moeite hadden met de amplitude van de emoties van Galioot, blijken deze heftige uitingen van emoties bij ridders onderling toch vaker voor te komen. De heftige emoties van Galehaut/Galioot waaraan Frappier en Van Oostrom refereren staan, evenals de vergelijkbare emoties van Bohort en Artur, in relatie tot hun innige vriendschap tot Lanceloet. De affectieve uitingen hebben vaak een verhaaltechnische functie. In die situaties lijken deze heftige emoties door de verteller te worden ingezet om de positieve rol die Lanceloet als hoofdpersonage vervult, te benadrukken. Bovendien wordt daarmee de zeer diepe genegenheid voor Lanceloet duidelijk voor de overige romanpersonages, maar ook voor de lezers/luisteraars.

Literatuurlijst

Besamusca en Postma 1997:

Besamusca, B. en A. Postma - *Lanceloet. De Middelnederlandse vertaling van de 'Lancelot en prose', overgeleverd in de 'Lancelotcompilatie'. Pars 1 (vs. 1 - 5530, voorafgegaan door de verzen van het Brusselse fragment)*. Uitgegeven door Bart Besamusca en Ada Postma met een verantwoording van de editie door W.P. Gerritsen en een beschrijving van de handschriften door Jan Willem Klein. Hilversum 1997. (Middelnederlandse Lancelotromans).

Van Boven en Dorleijn 2003:

Boven, E. van en G. Dorleijn, *Literair mechaniek, Inleiding tot de analyse van verhalen en gedichten*. Bussum 2003.

Burrow 2002:

Burrow, J.A., *Gestures and Looks in Medieval Narrative*. Cambridge 2004.

Ekman 1973:

Ekman, 'Cross cultural studies of facial expressions'. In P. Ekman (ed.), *Darwin and facial expression*. New York 1973, 11-89.

Floyd, K., & Morman, M. T. (1998): 'The measurement of affectionate communication' in *Communication Quarterly*, 46, 144-162.

Floyd, K. & Mark T. Morman (1997): 'Affectionate communication in nonromantic relationships: Influences of communicator, relational, and contextual factors', in *Western Journal of Communication*, 61:3, 279-298.

Frappier 1973

Frappier, J. 'Le personnage de Galehaut dans le *Lancelot en Prose*' in *Amour courtois et la table ronde*. Genève 1973, 181-208.

Frijda 2005

Frijda, N. - *De emoties. Een overzicht van onderzoek en theorie*. Amsterdam 2005.

Hochschild, A.R. *The managed heart*. Berkeley 1983.

Kendon, A. 'Geography of Gesture', in *Semiotica*, 37 (1981), 134-135.

Van Oostrom 1981

Oostrom, F.P. van - *Lantsloot vander Hagedochte. Onderzoekingen over een Middelnederlandse bewerking van de 'Lancelot en Prose'*. Amsterdam 1981.

Middelnederlandse Lancelotromans I.

Pease 2004

Pease, A. en B. - *Waarom mannen en vrouwen met hun lichaam zeggen wat ze eigenlijk niet willen vertellen*. Utrecht 2004.

Sartre 1934

Sartre, J.P. *Esquisse d'une théorie phénoménologique des émotions*. Paris 1934:

Hermann. (Ned. vert. *Magie en emotie*. Meppel, 1981).

Dankwoord

Ik wil de BA-opleiding Nederlandse taal en cultuur niet afsluiten zonder enkele mensen hartelijk te bedanken. Allereerst zijn dat alle docenten van deze opleiding voor de door hen verzorgde colleges. Ik heb daar enorm veel van opgestoken en er veel energie uit gekregen. Vooral veel dank ben ik verschuldigd aan de docenten Middelnederlandse letterkunde. De inhoud van dit vak en het enthousiasme van mijn docent op het VWO waren voor mij de aanleiding om de opleiding te gaan doen en ik heb daar geen moment spijt van gehad. Het enthousiasme en de gedrevenheid van mijn VWO-docent werden door de docenten van dit vak op de universiteit van Utrecht zelfs ruimschoots overtroffen. Wie voor dit vak niet enthousiast is, wordt het vanzelf door het volgen van de colleges. Bart wil ik extra bedanken voor zijn inspirerende colleges, zijn snelle reacties op vragen en zijn feedback en begeleiding tijdens het afstuderen.

Ten slotte, maar zeker niet in de laatste plaats, wil ik Tonny bedanken voor haar opoffering, oneindige geduld en luisterend oor in de afgelopen jaren. Zonder haar had ik dit niet kunnen doen.